

AKTUALNI OSVRTI

Utjecaj koronavirusa na život i rad građana u Europskoj uniji

PREDRAG BEJAKOVIĆ, Institut za javne financije, Zagreb

Europska zaklada za poboljšanje životnih i radnih uvjeta iz Dublina - Eurofound, krajem rujna 2020. objavila je novo izvješće u kojemu su rezultati ankete o utjecaju pandemije koronavirusa na privatni i poslovni život građana diljem Europske unije (EU). Od travnja do srpnja 2020., unatoč blagom poboljšanju situacije u pogledu radnog vremena i sigurnosti posla, došlo je i do vrlo nepovoljnog kumulativnog socijalnog i ekonomskog utjecaja pandemije na živote građana, osobito žena i mladih. Hrvatski građani su u anketi istaknuli znatne egzistencijalne probleme, pesimistični su po pitanju svoje financijske budućnosti i imaju vrlo nisku razinu povjerenja u nacionalnu vladu i EU.

Eurofound je proveo dva kruga e-anketiranja: prvi u travnju, kada je većina država članica EU-a bila u *lockdown-u*, i drugi u srpnju, kada su se društva i gospodarstva počela polako otvarati. Stoga je to jedinstveno istraživanje u kojemu je ukupno sudjelovalo 87.477 ispitanika iz cijele EU i koje omogućuje stjecanje spoznaja o trendovima tijekom krize. Na razini cijele EU najvažniji zaključak je da su zbog vrlo negativnog utjecaja koronavirusa snažno povećane međugeneracijske i rodne nejednakosti. Naime, unatoč poboljšanju nekih pokazatelja - poput straha od gubitka posla i osjećaja izolacije - na tržištu rada je zbog porasta nezaposlenosti pogoršan položaj mladih u dobi od 18 do 34 godine, te je samo oko polovice njih pozitivno procjenjivalo svoj vlastiti ekonomski i socijalni položaj.

Nadalje, tijekom pandemije od travnja do srpnja žene su češće od muškaraca ostajale bez posla, a kod onih koje su ostale zaposlene dodatno je narušena usklađenost poslovnog i privatnog života. Koronavirus je najnepovoljnije utjecao na žene u dobi od 18 do 34 godine jer su upravo one najčešće gubile posao (zbog pandemije 11% žena i 8% muškaraca iz ove dobne skupine ostalo je bez posla). S druge strane, najmanju vjerojatnost da će izgubiti posao imali su muškarci u dobi od 35 do 49 godina (6% nasuprot 9% za žene iste dobne skupine). Među osobama starijima od 50 godina, 8% i muškaraca i žena izgubilo je posao.

Vjerojatnost gubitka posla bila je znatno veća kod samozaposlenih nego kod zaposlenih osoba, a osobe sa srednjoškolskom ili nižom razinom obrazovanja bile su puno izloženije opasnosti od gubitka posla nego visokoobrazovani ispitanici. Dok je u travnju 2020. oko 15% zaposlenih ispitanika smatralo da će u sljedeća tri mjeseca ostati bez posla, u srpnju se situacija popravila i takvo je mišljenje imalo njih 10%. Strah od gubitka posla bio je najizraženiji u Bugarskoj i Grčkoj, a najmanji u Danskoj, Austriji i Mađarskoj. U Hrvatskoj je 8% ispitanika u ovom razdoblju izgubilo posao, što je i prosjek EU-a. Vjerojatnost da će u sljedeća tri mjeseca izgubiti posao bila je 19% u travnju i 11% u srpnju, odnosno u oba mjeseca bila je nešto iznad prosjeka EU-a (15% u travnju i 10% u srpnju), ali ipak znatno niža nego u Bugarskoj, Malti, Grčkoj i Portugalu. Uz građane Danske, Njemačke i Nizozemske, ispitanici iz Hrvatske nisu se osjećali emotivno iscrpljeni zbog posla.

Mnogi su zaposleni u EU radili manji broj sati od uobičajenog. U travnju je gotovo polovica ispitanika prijavila manji broj radnih sati, a u srpnju nešto više od trećine. Broj odrađenih radnih sati osobito se smanjio u zemljama južne Europe - Cipru, Malti, Grčkoj, Italiji i Španjolskoj, ali ne i u Portugalu. Gotovo polovica ispitanika iz Hrvatske navela je kako se njihov broj sati rada nije mijenjao, 22% kako im se broj sati povećao, odnosno 28% da se smanjio. Promatrajući gospodarske sektore, smanjenje radnog vremena bilo je najčešće u graditeljstvu, trgovini i ugostiteljstvu, a najmanje u javnoj upravi i zdravstvu.

Prisilnim zatvaranjem velikog broja tvrtki mnogi su zaposleni počeli raditi od kuće. Gotovo polovica zaposlenika od kuće je radila barem neko vrijeme, a trećina je radila isključivo od kuće. Hrvatska ima najniži udio ispitanika (manje od 20%) koji su radili samo od kuće i najviši udio (više od 40%) onih koji su radili na različitim drugim lokacijama. Iskustva s radom od kuće na razini EU-a bila su većinom pozitivna, pa su ispitanici u srpnju posebno istaknuli zadovoljstvo s kvalitetom rada, a nešto manje s količinom obavljenog posla. Oko 70% ih je navelo da su općenito zadovoljni radom od kuće i voljeli bi da pokatkad imaju tu mogućnost i nadalje.

Ravnoteža poslovnog i privatnog života na razini EU-a bila je stabilna tijekom promatranog razdoblja i u srpnju su najvišu razinu iskazali ispitanici iz Austrije, Njemačke, Mađarske i Nizozemske, a najnižu iz Portugala. Ispitanici iz Hrvatske su u travnju imali razinu ravnoteže gotovo jednaku prosjeku EU-a, ali je u srpnju ona u Hrvatskoj jako pala i bila je među najnižima od promatranih zemalja. Najvišu razinu stresa u poslovnom i privatnom životu imale su žene s djecom mlađom od 12 godina (38% ih je uznemireno zbog posla kada ne rade, 36% preumornih za obavljanje kućanskih obveza, a 35% ih je navelo kako im posao onemogućava da svojim obiteljima posvete potrebno vrijeme). Koronavirus je za milijune ljudi širom EU-a uvođenjem rada od kuće unio poslovni život u privatno okruženje, što je mnogima narušilo ravnotežu poslovnog i privatnog života te pojačalo već postojeće nejednakosti u obitelji.

Što se tiče samoprocjene vlastite financijske situacije u iduća tri mjeseca, u travnju je pogoršanje očekivalo gotovo 40%, a u srpnju četvrtina ispitanika. Najmanji strah od pogoršanja zabilježen je u Danskoj i Luksemburgu, a najveći u Hrvatskoj i Grčkoj. U travnju je 47% ispitanika na razini EU-a izjavilo kako je njihovo kućanstvo imalo financijskih poteškoća u sastavljanju kraja s krajem, a u srpnju 44%. U srpnju je, pak, Hrvatska bila zemlja EU-a u kojoj se najčešće izvještavalo o velikim poteškoćama pri sastavljanju kraja s krajem (23%) i samo je 9% ispitanika u Hrvatskoj očekivalo da će se njihova financijska situacija u sljedeća tri mjeseca poboljšati, dok je u Estoniji i Latviji takav osjećaj imalo 24% odnosno 18% ispitanika. Drugim riječima, hrvatski su građani imali najnižu razinu optimizma u pogledu svoje financijske budućnosti.

Nadalje, anketiranje je u obzir uzelo i financijske potpore tijekom pandemije. Potpore su bile podijeljene u tri skupine: potpore za pokriće troškova (poput odgoda plaćanja ili poništavanja obveze), financijske pomoći, te pomoći građanskih udruga i obitelji ili prijatelja. Istraživanje je pokazalo kako je na razini EU-a oko 23% zaposlenih dobilo neki oblik financijske potpore (primjerice, potpore za plaće ostvarilo je 9% zaposlenih i 12% samozaposlenih). Približno oko polovice svih samozaposlenih ispitanika imalo je neki oblik financijske potpore. Što se tiče korisnosti potpora u poboljšanju financijskog stanja, za oko dvije trećine ispitanika najkorisnije su bile pomoći prijatelja i rodbine, dok je nešto više od polovice ispitanika istaknulo korisnost potpora za pokriće troškova i financijske pomoći.

Na kraju, politolozi vjeruju kako povjerenje u nacionalnu vladu u značajnoj mjeri određuje do koje mjere društva mogu uspješno odgovoriti na koronakrizu. Najmanje povjerenja u nacionalnu vladu imaju ispitanici iz Poljske i Hrvatske, a najviše iz Luksemburga, Finske, Danske i Njemačke. Osim toga, najnižu razinu povjerenja u EU opet imaju ispitanici u Hrvatskoj te Grčkoj, a visoku razinu u Irskoj, Poljskoj i Litvi.

Ukratko, prema ovom izvješću građani Hrvatske navode znatne financijske i egzistencijalne probleme (tzv. krpanje kraja s krajem koje je gotovo najviše na razini EU), vrlo su pesimistični u pogledu svoje buduće financijske situacije i slabo vjeruju u nacionalnu vladu i EU. Unatoč određenoj zbunjenosti na početku pandemije, kada su građani uočili nedostatak potrebne koordinacije, donositelji su odluka na razini EU-a poučeni poukama ranije krize (2008.-2013.) inicirali brojne aktivnosti u ublažavanju gospodarskih i socijalnih posljedica koronakrize. Tako je, primjerice, EU u srpnju državama članicama odobrila mnogobrojne mjere i znatna financijska sredstva pomoći, što je očiti primjer europske solidarnosti. Građani, ne samo u Hrvatskoj, često nisu dovoljno dobro upoznati sa svime što se ostvaruje na nacionalnoj i europskoj razini, pa je važno usvojiti jasnu komunikacijsku strategiju, ali i nadalje poticati europsku solidarnost. Time bi se vjerojatno i u Hrvatskoj moglo povećati povjerenje u vladu na nacionalnoj i EU razini, koje je zasad vrlo nisko.